

YABANCI DİLDE YAZMA BECERİSİNİN GELİŞİMİNDE ÖZETLEME TEKNİĞİNİN ÖĞRETİMİ VE BAŞARIYA ETKİSİ

Selma Deneme - Özcan Demirel

Özet

Bu araştırmada, yabancı dilde yazma becerisinde özetleme tekniğinin öğretiminin başarıya etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda araştırmada özetleme tekniğinin öğretildiği deney grupları ve geleneksel eğitimin uygulandığı gruplarının başarıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Bir eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerle yürütülen araştırmada kontrol gruplu ön-test son-test deney deseni kullanılmıştır. Araştırma için gerekli olan veri öğrenci anketi, okuduğunu anlama testi, ön-test ve son-test aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin büyük bir bölümü varyans analizi ile test edilmiştir, gruplara ait varyansların homojenliği için Levene testi uygulanmış deney ve kontrol gruplarına ait ortalamalar arası farkların önemliliği için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları özet yazma tekniğinin öğretiminin öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu araştırmada bir özetleme tekniği öğretim modeli sunulmuş ve araştırmanın bulgularına dayalı olarak üniversitelerin İngilizce öğretmenliği bölümlerinde program geliştirmeye yönelik çalışmalara ışık tutacak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Özet, özet yazma öğretimi, özetleme becerileri, özetleme stratejileri, özet yazma.*

THE EFFECT OF TEACHING SUMMARY WRITING ON THE DEVELOPMENT OF WRITING SKILLS IN A FOREIGN LANGUAGE

Abstract

This study investigated the effectiveness of teaching summary writing in English in order to improve non-native English speaking students' writing abilities in the target language. Employing a pre-test / post-test model, the study examined possible significant differences between the results of experimental and control groups. Data was collected in two ways: (1) by a questionnaire completed by students in the study and (2) by a grading-scale analysis of pre-test and post-test results . Most of the data was analyzed with ANOVA. The findings revealed that teaching summary writing has positive effects on the students' developing writing skills in English. A "summary writing teaching model" and suggestions to improve programs in English Language Teaching Departments were proposed in light of the findings.

Key words: *Russian language, the imperative, polysemy, usage features.*

1. Giriş

Özetleme tekniği anlamlandırma stratejisi tekniklerinden biri olup, öğrencilerin bilgiyi işlemeleri için gerekli olan ve okul öğrenmelerinin temelini oluşturan becerilerden biridir. Yazma eyleminin bir alt bileşeni olan özetleme gelişigüzel yapılabilecek bir beceri değildir. Özetleme belli kurallara uymayı gerektiren, kendi içinde sistematığı olan bir işlemdir. Günümüze kadar yapılan çalışmalarda çeşitli özetleme öğretim yöntemleri kullanılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir. Karmaşık bilişsel ve üst bilişsel işlemler gerektiren özetleme becerisinin öğrencilere öğretilmesi eğitim alanında önemli bir çabadır.

Özetleme bir eseri ya da konuşmayı; özünü, amacını ve yapısını bozmadan, ana hatlarıyla kısaltmaktır. (MEB 2004: 197). Bir metnin önemli bölümlerinin seçilerek kısaltılmış biçimine de özet denir. Özetleme ile ortaya çıkan yapı metindeki anlamın temel çatısı olarak nitelenir. Özetleme, bireyin ne öğrendiğini düşünmesi, mantıksal ve anlaşılabilir tarzda yazması ve kendi kelimeleriyle ne öğrendiğini açıklamasıdır. Özetlemede yapılan iş, okunan metinde tartışılan en temel düşünceleri kapsayacak biçimde kısaltarak yazmaktır (Görgeç, 1999). Özetleme diğer yazım türlerinden çok farklıdır. Çoğu yazım türü, içerik ve yapının dikkatli ve ayrıntılı olarak planlanmasını, ana fikirlerin oluşturulmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, özetleme söz konusu yazılı materyale temellendirilir. Orijinal anlamına bağlı kalması için, özet yazarı; özeti neleri içereceği, nelerin çıkarılacağı ve bunun nasıl sağlanacağı konularına karar vermelidir (Anderson, Hidi ve Babadoğan, 1991).

Kuramcılar metnin yapısında iki düzey olduğunu ileri sürmektedirler; metnin küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapıları. Küçük ölçekli yapı, metindeki tümcelerin anlamsal içeriğinin önerme düzeyindeki gösterimidir. Başka bir anlatımla küçük ölçekli yapı, okuyucunun büyük ölçekli yapıyı oluşturmak için kullandığı metin tabanıdır. Büyük ölçekli yapı ise metindeki genel anlamı, metnin özünü yansıtır. Büyük ölçekli yapının kurulması sürecinde okuyucu, küçük ölçekli yapıda yer alan bilgiyi belli kurallar uygulayarak düzenler, kısaltarak öz bilgi haline getirir (Day, 1980: 5; van Dijk ve Kintsch 1983; Beaugrande, 1991).

Anlaşılabileceği gibi bir metnin yapısında iki düzey olduğu kabul edilmektedir. Bunlar büyük ölçekli ve küçük ölçekli yapılarıdır. van Dijk ve Kintsch (1977) tarafından önerilen özetleme modelinde özette yer alacak bilgi, büyük ölçekli yapı üretebilmek için metin içeriğine ait önermeler üzerinde işleyen makro kurallar (seçme, silme, genelleme, kurma) tarafından belirlenmektedir (Brown ve Day, 1983).

Yazılı bir materyalin özetlenmesi etkili bir öğrenme yoludur. Özetleme ile metnin anlaşılması ve anımsanması kolaylaşır. Özetleme öğrenciyi birçok yönden destekler: 1) anlamlı okuma, 2) önemli düşünceleri belirleme, 3) kendi sözcükleriyle içeriği oluşturmaktır (Eggen ve Kauchak, 1992). Böylece öğrenen kişi, bu ilkeleri kullanarak bilgiyi yeniden örgütler ve anlamlı hale getirir. Ancak özetleme yapmayı öğrenmek zaman alır ve uygulama gerektirir. Öğrencinin yazılı bir metni özetlemesi etkili çalışma ya da öğrenme stratejilerinden biridir (Senemoğlu, 2004). Farklı öğrenme stratejileri üzerinde yapılan çalışmaları gözden geçiren Presley ve arkadaşları (1989), özetlemenin kavramaya yardım ettiğini gösteren birçok kanıt bulmuşlardır. Özetleme, öğrencinin bilgiyi anlamlandırmasına ve uzun süreli belleğe anlamlı olarak yerleştirmesine yardım etmektedir. Çünkü özetleme öğrenciyi anlamak için okumaya, önemli fikirleri ayırt etmeye, bilgiyi kendi sözcükleriyle ifade etmeye yönlendirmektedir. Böylece öğrenci bilgiyi kendisi için anlamlı hale getirmektedir.

Özetleme becerisi metnin bölümleri arasında ileri geri okuyup, bölümler arasında gidip gelip çalışmak gerektiren, tekrar tekrar okumak ve yazmak gerektiren bir beceridir (Kirkland ve Saunders, 1991). Başa dönerek tekrarlama (Recursion), bilişsel gelişime bağlı karmaşık bir bilişsel işlemdir. Bilgi üzerinde tekrar tekrar çalışma ve bilgiyi en öz şekilde yorumlama becerisi sağduyu, çaba, bilgi ve stratejiler gerektirir ve bu yüzden geç gelişen bir yetenektir (Brown, Day ve Jones 1983).

Ambruster, Anderson ve Ostertag (1987) yapmış oldukları çalışmanın sonucunda özetleme öğretiminin metnin büyük ölçekli yapısını oluşturmayı kolaylaştırdığı hipotezini destekleyen veriler bulup değerlendirmişlerdir. Aynı çalışmada yapısal eğitim alan öğrencilerin geleneksel eğitim alanlara nazaran daha iyi özet yazdıklarını, organizasyon odaklanma ve birleştirme de daha iyi olduklarını ortaya koymuşlardır. Brown, Day ve Jones (1983) çocuklarda özetleme becerilerinin gelişimi ve bağlı olduğu faktörleri incelemişlerdir. Özetleme yapmadan önce bir taslak planı yapan çocukların, yapmayanlara nispeten çok daha başarılı özetler yazdıklarını ortaya koymuşlardır. Planlama stratejisini kullanan çocukların çok daha etkili özetler yazdığını ifade etmişlerdir.

Görge (1997) özetleme öğretiminin bilgilendirici bir metni öğrenme ve hatırlama düzeyine etkisini incelemiştir. Çalışmasında şu sonuçlara varılmıştır: 1) Özetleme becerisi düzeyi yüksek olan öğrencilerin metni anlama düzeyi de yüksektir. 2) Özetleme beceri düzeyi yüksek olan öğrencilerin metni hatırlama düzeyi de yükselmektedir. Coffman (1994) ve Hare ve Borchardt (1984) ilk ve orta eğitim düzeyindeki öğrencilerin özetlerinin eğitim aldıktan sonra ilerleme kaydettiğini bulmuşlardır.

Garner ve Mc Caleb (1985) de üniversite öğrencilerinin özet yazma eğitimi almalarıyla birlikte daha iyi özetler yazdıklarını saptamışlardır. Yapılan araştırmalar özetleme tekniğinin önemini ve öğretilebileceğini ortaya koymaktadır.

2. Yöntem

Bu araştırmada deneysel yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemin “Kontrol Gruplu Ön Test - Son Test” deseni işe koşulmuştur. İki kontrol diğer ikisi deney olmak üzere araştırmada dört grup kullanılmıştır. Çalışma Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümü, ikinci sınıf öğrencilerinden dört öğrenci grubuyla yürütülmüştür. İlk olarak katılımcılara düzeylerine uygun bir metin verilir okuma seviyeleri denkleştirilmiştir. Sonra katılımcıların düzeyine uygun birer metin verilir özetlemeleri istenmiştir. Daha sonra deney gruplarına özetleme tekniği öğretilmiştir. Dönem sonunda her iki gruba da ilk metne paralel bir metin verilir özetlemeleri istenmiştir. Her iki grubun özet metinleri, araştırmacı tarafından geliştirilen puanlama ölçeği yardımıyla değerlendirilmiş ve öğrenci başarıları arasındaki farka bakılmıştır. Bu araştırma, doğrudan öğretim yöntemi ile özetleme becerisinin öğretilmesi etkinliklerini içermektedir. Çalışma, özetleme tekniği öğretiminin kullanıldığı deney grupları ile geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grupları öğrencilerinin özet yazma başarısı arasında anlamlı bir fark olup olmadığını varsa ne gibi farklılıklar olduğunu bulmayı amaçlamaktadır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırma; 2006 – 2007 öğretim yılı II. Yarıyıl Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği bölümü ikinci sınıfta okuyan 106 öğrenciyle, sadece bilgilendirici metin türlerinin özetlenmesinin öğretimi ile, süre olarak 12 ders saatlik öğretim ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma için eş olasılıkla gruplar oluşturulurken deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin denkleğini sağlamak amacıyla bir dizi işlemler yapılmıştır. Yapılan çalışmada okuduğunu anlama becerisi önemli rol oynayacağı için, grupların denkleştirilmesi için önce tüm deneklere okuduğunu anlama testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının varyanslarının birbirinden önemli düzeyde farklı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Levene testi sonucuna göre, grupların varyanslarının homojen olduğu söylenebilir. Öğrenci anketi değerlendirme sonuçlarına göre deneklerin hiç birinin araştırmanın yapıldığı ana kadar özetleme becerileri ile ilgili herhangi bir eğitim almadıkları ve bu alanda seviyelerinin eşit olduğu saptanmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada verilerin toplanması için okuduğunu anlama testi, ön-test, son-test, t-test ve araştırmacı tarafından geliştirilen dereceli puanlama ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama amacıyla iki ölçme aracı geliştirilmiştir. Bunlardan biri öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen “Okuduğunu Anlama Test” diğerisi ise deneklerin araştırma konusuyla ilgili varsa ön bilgilerini belirlemek amacıyla hazırlanmış kısa bir anketten ibarettir. Öğrencilerin okuduğunu anlama becerisini ölçmek için on soruluk hazır bir test uygulanmıştır. Okunacak metnin okunabilirliği test edilmiş ve metnin deneklerin okuma seviyesine uygunluğuna bakılmıştır. Araştırmada, denel işlem materyali olarak kullanılmak üzere fikir tartışması (argumentative opinion) türünde 7 metin seçilmiştir. Metinler seçilirken Saukken (1982) çalışması temel alınmış ve metin tipi bu çalışmaya göre belirlenmiştir. Metnin seçiminde öncelikle konunun öğrenciler için ilginç olmasına dikkat edilmiştir. Her bir metnin okunabilirliği SMOG okunabilirlik formülüne göre test edilmiş ve öğrenci seviyelerine uygunlukları sağlanmıştır. Ayrıca her bir metnin türüyle ilgili uzman görüşüne başvurulmuş ve çalışmada kullanılacak her bir metnin fikir tartışması (argumentative opinion) türünde olduğuna dair onay alınmıştır.

2.3. İşlem

Araştırma temel olarak özetleme becerisinin geliştirilmesi için belli stratejilerin öğrencilere kazandırılmasını hedeflemiştir. Bu amaçla “Özet Yazma Kuralları Öğretim Programı” günlük ders planlarına uygun şekilde anlatılmak üzere hazırlanmış olan ve her öğrenciye dağıtılarak 12 ders saati içerisinde işlenecek “Öğrenci Kaynak Çalışma Materyali” hazırlanmıştır. “Öğrenci Kaynak Çalışma Materyali” hazırlanırken konuyla ilgili bazı kitaplardan yararlanılmış ve özet yazma kurallarıyla ilgili olan alıştırmalar hiç değiştirilmeden alınmıştır. Uygulama bölümü ise araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Uygulamalar boyunca uygulamalı özet yazma etkinliği işlem basamakları belirlenmiş (Ek 1) ve sınıf içi özet yazma uygulamaları bu işlem basamaklarına uyularak gerçekteştirilmiştir.

Özet yazma kuralları öğretimi “Doğrudan Öğretim Yöntemi” modeli uygulanarak yürütölmüştür. Araştırmada kullanılan günlük ders planlarının hazırlanmasında “Doğrudan Öğretim Yöntemi”nden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda toplanan öğrenci özetlerinin öğretim sürecinde kendilerine öğretilen ölçütlerle uygunluğunu denetlemek amacıyla bir özet değerlendirme ölçeği oluşturulmuştur (Ek 2). Araştırmada kullanılan ölçeğin KR-20 güvenilirlik katsayısı ön-test puanları için

0,40; son test puanları için 0,83 olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın verileri analiz edilirken, öğrenme ölçüsü olarak Ön-test ve Son-test arasındaki fark değerleri kullanılmıştır. Süre değerleri ise öğrencilerin benzer metinleri özetlemek için harcadıkları zamanın dakika cinsinden saptanmasıyla elde edilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan 2 deney 2 kontrol grubuna uygulanan ön-test ve son-test puan ortalamalarının arasında fark olup olmadığını belirlemek için eşleştirilmiş gruplar t-testi tekniği kullanılmıştır. Özet yazma becerileri bakımından gruplar arasındaki farkların anlamlı olup olmadığı, varyans analizi ile tespit edilmiştir. Anlamlı bulunan farkların kaynağını belirlemek için de “Thamne” testinden yararlanılmıştır. Grup ortalamalarının farkının önemli olduğu tespit edilen alt becerilerde farkların hangi gruplar lehine olduğunu belirlemek için karşılaştırma testlerinden grup varyanslarının homojen olmadığı durumlarda kullanılması uygun olan Tamhane'nin T2 testinden yararlanılmıştır. Araştırma gruplarının son-test puanlarına ilişkin beceri ve toplam düzeyde varyanslarının eşit olup olmadığını belirlemek için Levene testinden yararlanılmıştır. Denencelerin sınanmasında kullanılan varyans analizi istatistik tekniğinde anlamlılık düzeyi $P < .05$ olarak alınmış ve SPSS paket programından yararlanılmıştır.

2.3.1. Özet Değerlendirme Ölçeğinin Hazırlanması

Araştırmanın problemini oluşturan ve deney grubuna uygulama sürecinde öğretilen on özet yazma stratejisini değerlendiren, toplam on maddeden oluşan bir özet değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır (Ek 5). Öğrenci özetleri bu değerlendirme ölçeğine göre hesaplanmıştır. Özet değerlendirme ölçeği şu on özet yazma stratejisini değerlendirmektedir: 1) Asıl metindeki anlamı bozmadan özet metne aktarma 2) Özet yaparken ilk cümlede özetlenen metnin ana fikrini ifade etme 3) Özet boyunca özgün metnin yazarına gönderme yapma 4) Asıl metindeki önemli olan bilgiyi seçip özete dahil etme 5) Asıl metindeki önemsiz bilgiyi eleyip özet yazma 6) Özet metni kendi sözcükleriyle yazma 7) Uygun uzunlukta özet metin yazabilme 8) Özet metindeki cümleler arasında gerekli bağlaçları kullanarak fikir bütünlüğü sağlayabilme 9) Ana fikri destekleyen etkili ve mantıklı cümleler yazabilme 10) Asıl metindeki fikir sırasına uygun, başlangıcı, ortası ve sonu birbirine çok iyi şekilde bağlanmış mantıklı bir organizasyonu olan özet metin yazabilme

Ayrıca yazılan özetleri değerlendirebilmek için araştırmacı ve İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nde akademik çalışma yapan bir grup uzman metinlerin özetini öğretimi yapılan on maddeyi de dikkate alarak çıkartmışlardır. Böylece hangi işlemin nerde uygulanabileceği ve ortaya nasıl bir özetin çıkabileceği saptanmıştır.

Tablo 1

Beceriler	Kontrol 1			Kontrol 2			Deney 1			Deney 2			Deney ve Kontrol
	ort	N	Std. Sapma	t	ort	N	Std. Sapma	t	ort	N	Std. Sapma	t	
ots1	0.81	16	0.40	0.81	0.83	12	0.39	1.39	0.54	26	0.51	-3.08**	Gruplarının
sts1	0.69	16	0.48	0.81	0.58	12	0.51	1.39	0.92	26	0.27	0.84	Ön ve Son
ots2	0.06	16	0.25	1	0.00	12	0.00	0	0.00	26	0.00	-25**	Test
sts2	0.00	16	0.00	1	0.00	12	0.00	0	0.96	26	0.20	0.84	Puanlarına
ots3	0.06	16	0.25	1	0.00	12	0.00	0	0.04	26	0.20	-10.25**	Atı Betimsel
sts3	0.00	16	0.00	1	0.00	12	0.00	0	0.85	26	0.37	0.96	İstatistikler
ots4	0.69	16	0.48	-0.4	0.83	12	0.39	-1.5	0.77	26	0.43	0.64	ve T Testi
sts4	0.75	16	0.45	-0.4	1.00	12	0.00	-1.5	1.00	26	0.00	-2.74*	
ots5	0.00	16	0.00	-1	0.00	12	0.00	0	0.23	26	0.43	0.24	
sts5	0.06	16	0.25	-1	0.00	12	0.00	0	0.77	26	0.43	0.80	
ots6	0.88	16	0.34	-0.6	1.00	12	0.00	1.48	0.81	26	0.40	0.92	
sts6	0.94	16	0.25	-0.6	0.83	12	0.39	1.48	1.00	26	0.00	0.96	
ots7	0.50	16	0.52	2.42*	0.33	12	0.49	2.35*	0.46	26	0.51	0.56	
sts7	0.13	16	0.34	2.42*	0.00	12	0.00	2.35*	0.85	26	0.37	0.88	
ots8	0.50	16	0.52	-2.1	0.92	12	0.29	1.77	0.77	26	0.43	0.60	
sts8	0.81	16	0.40	-2.1	0.58	12	0.51	1.77	1.00	26	0.00	0.84	
ots9	0.50	16	0.52	0.29	0.42	12	0.51	0	0.35	26	0.49	0.36	
sts9	0.44	16	0.51	0.29	0.42	12	0.51	0	0.50	26	0.51	0.68	
ots10	0.38	16	0.50	1.73	0.17	12	0.39	-0.4	0.08	26	0.27	0.08	
sts10	0.13	16	0.34	1.73	0.25	12	0.45	-0.4	0.96	26	0.20	0.84	
Ontop	4.38	16	1.67	0.69	4.50	12	1.31	1.56	4.04	26	1.48	3.88	
Sontop	3.94	16	1.48	0.69	3.67	12	1.15	1.56	8.81	26	1.27	8.64	

* p < 0.05 / **P<0.01

Tablo 1 incelendiğinde belirlenen 10 özet yazma becerisinden 2. 3 ve 5. becerilerde kontrol 2 grubundaki öğrencilerin ön ve son test uygulamalarında hiç doğru cevap veremedikleri. ortalamalarının sıfır olduğu. bu nedenle de t testi yapılamadığı görülmektedir. Ancak bu sonuçlar 2. 3 ve 5. becerinin kontrol 2 grubunda uygulanan öğretim tekniğiyle önemli bir gelişme gösteremediğinin kanıtı olarak değerlendirilebilir. Belirlenen 10 özet yazma becerisinden diğerleri için ön ve son test uygulamasından kontrol 2 grubunun elde ettiği puanların ortalamaları arasında 7. beceriye ait ortalama farkı dışındakiler önemli bulunmamıştır. 7. beceride bulunan istatistiksel önemli farklılığın da ön test puanları lehine olduğu. öğrencilerin 7. beceriye ilişkin son test puan ortalamasının düştüğü görülmektedir. 10 becerinin tümünü oluşturan test toplam puanları bakımından da kontrol 2 grubunun elde ettiği ön test ve son test ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre kontrol 2 grubu ön test uygulamasından son test uygulamasına kadar geçen sürede belirlenen 10 becerinin hiçbirinde ve bu becerilerin toplam puanları bakımından önemli bir gelişme gösterememişlerdir. Kontrol 2 grubunda uygulanan eğitimin özet yazma becerileri üzerinde beklenen yönde etkisiz olduğu söylenebilir.

Tablo'ya göre belirlenen 10 özet yazma becerilere ilişkin ön ve son test uygulamasından Deney 1 grubunun elde ettiği puanların ortalamaları arasında 9. beceriye ait ortalama farkı dışındaki ortalama farkları istatistiksel olarak önemli bulunmuştur ($P < 0.05$). 9. beceride de rakamsal değer olarak son test ortalamasının yükseldiği ancak bunun istatistiksel olarak önemli olmadığı görülmektedir. Bu değerlerden son test puanlarının 10 becerinin dokuzunda ön test puanlarından önemli düzeyde yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 10 becerinin tümünü oluşturan test toplam puanları bakımından da Deney 1 grubunun elde ettiği ön test ve son test ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre. Deney 1 grubu ön test uygulamasından son test uygulamasına kadar geçen sürede belirlenen 10 becerinin 9. beceri dışındaki dokuz beceride ve bu becerilerin toplam puanları bakımından önemli bir gelişme göstermişlerdir. Deney 1 grubunda uygulanan eğitimin özet yazma becerileri üzerinde beklenen yönde yüksek bir etkide olduğu söylenebilir.

Tablo 1 incelendiğinde belirlenen 10 özet yazma becerilere ilişkin ön ve son test uygulamasından Deney 2 grubunun elde ettiği puanların ortalamaları arasında 6. ve 8. becerilere ait ortalama farkları dışındaki sekiz ortalama farkı istatistiksel olarak önemli bulunmuştur. 6. ve 8. becerilerde de rakamsal değer olarak son test ortalamalarının yükseldiği ancak bu yükselmenin istatistiksel olarak önemli olmadığı görülmektedir. Bu değerlerden son test puanlarının 10 becerinin sekizinde ön test puanlarından önemli düzeyde yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 10 becerinin tümünü oluşturan test toplam puanları bakımından da Deney 2 grubunun elde ettiği ön test

ve son test ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre. Deney 2 grubu ön test uygulamasından son test uygulamasına kadar geçen sürede belirlenen 10 becerinin 6. ve 8. beceri dışındaki sekiz beceride ve bu becerilerin toplam puanları bakımından önemli bir gelişme göstermişlerdir. Deney 2 grubunda uygulanan eğitimin özet yazma becerileri üzerinde beklenen yönde yüksek bir etkide olduğu söylenebilir. İstatistiksel bulgular yorumlandığında. özet yazma tekniğinin öğretiminin öğrenci başarısına katkısına ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir;

1-Deney ve kontrol gruplarındaki ön-test ve son-test olarak verilen testlerde deney gruplarındaki başarı oranında çok büyük bir artış gözlemlenmiştir. Özet yazma tekniğinin öğretildiği deney gruplarının notlarında çok büyük bir artış olurken, eğitim almayan kontrol gruplarında anlamlı bir artış gözlenmemiştir. Deney gruplarında sınıf içinde ve dışında yapılan etkinlikler öğrenci başarısını büyük oranda artırmıştır.

1.1-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla bu tekniğin öğretilmediği gruplar arasında asıl metindeki anlamı bozmadan özet metne aktarma becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buradan bu becerinin öğretilmesinin ya da öğretilmemesinin öğrenci başarısını etkilemediği sonucuna varılmıştır.

1.2-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla bu tekniğin öğretilmediği gruplar arasında özet yazarken ilk cümlede özetlenen metnin ana fikrini ifade etme becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplar lehinedir. Buradan özet metinde ilk cümlede özetlenen metnin ana fikrini ifade etme becerisinin öğretiminin öğrenci başarısını etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu becerinin öğretildiği öğrencilerin başarıları yükselmektedir.

1.3-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla bu tekniğin öğretilmediği gruplar arasında özet metin boyunca özgün metin yazarına gönderme yapma becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplar lehinedir. Buradan özgün metin yazarına özet boyunca gönderme yapma becerisinin öğretilmesinin öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu becerinin öğretildiği grupların başarıları yükselmektedir.

1.4-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla öğretilmediği gruplar arasında asıl metinde önemli olan bilgiyi seçip özet metne dahil etme becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark özetleme tekniğinin öğretildiği gruplar lehinedir. Buradan asıl metindeki önemli bilgiyi seçip özet metne dahil etme becerisinin öğretilmesinin öğrenci başarısını artırdığı sonucuna varılmıştır. Bu becerinin öğretildiği grupların başarıları artmaktadır.

1.5-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla öğretilmediği gruplar arasında asıl metindeki önemsiz bilgiyi eleyip özet metinde yer vermeme becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark özet yazma tekniğinin öğretildiği grupların lehinedir. Buradan asıl metindeki önemsiz bilgiyi eleyip özet metinde yer vermeme becerisinin öğretilmesinin öğrenci başarısını artırdığı sonucuna varılmıştır. Bu becerinin öğretildiği grupların başarıları yükselmektedir.

1.6-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla öğretilmediği gruplar arasında özet metni kendi sözcükleriyle yazma becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buradan özet metni kendi sözcükleriyle yazma becerisinin öğretilmesinin ya da öğretilmemesinin öğrenci başarısını etkilemediği sonucuna varılmıştır.

1.7-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla öğretilmediği gruplar arasında uygun uzunlukta özet metin yazma becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplar lehinedir. Buradan uygun uzunlukta özet metin yazma becerisinin öğretilmesinin öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Uygun uzunlukta özet metin yazma becerisinin öğretildiği grupların başarı düzeyi yükselmektedir.

1.8-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla öğretilmediği gruplar arasında özet metindeki cümleler arasında gerekli bağlaçları kullanarak fikir bütünlüğünü sağlama becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplar lehinedir. Buradan özet metindeki cümleler arasında gerekli bağlaçları kullanarak fikir bütünlüğünü sağlama becerisinin öğretilmesinin öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Özet metindeki cümleler arasında gerekli bağlaçları kullanarak fikir bütünlüğünü sağlama becerisinin öğretildiği grupların başarı düzeyi yükselmektedir.

1.9-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla öğretilmediği gruplar arasında ana fikri destekleyen etkili ve mantıklı cümleler yazma becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buradan bu becerinin öğretilmesinin veya öğretilmemesinin öğrenci başarısını etkilemediği sonucuna varılmıştır.

1.10-Özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplarla öğretilmediği gruplar arasında asıl metindeki fikir sırasına uygun, başlangıcı, ortası ve sonu birbirine çok iyi şekilde bağlanmış mantıklı bir organizasyonu olan özet metin yazabilme becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark özet yazma tekniğinin öğretildiği gruplar lehinedir. Buradan asıl metindeki fikir sırasına uygun, başlangıcı, ortası ve sonu birbirine çok iyi şekilde bağlanmış mantıklı bir organizasyonu olan özet metin yazabilme becerisinin öğretilmesinin öğrenci başarısını artırdığı sonucuna varılmıştır. Bu becerinin öğretildiği grupların başarıları yükselmektedir.

4. Tartışma

Alanda yapılmış çalışmalar. özet yazma becerisinin öğretimini ve öğrenci başarısına olası katkılarını konu edinmiştir. Özetleme öğretiminde farklı bir takım yöntemler ortaya konulmuştur. Carnine ve Silbert (1979) özetleme öğretiminde “doğrudan öğretme” yöntemini tanıtmış. Brown, Campione ve Day (1981) “kendini kontrol etme” yöntemini gündeme getirmiştir. Irwin’in (1986) doğrudan öğretme modeli de özetleme kurallarını öğretmek için bir çatı oluşturmaktadır.

Ambruster, Bonnie B. Ve arkadaşları (1986) yapmış oldukları çalışmada özetleme eğitimi alan öğrencilerin almayanlara oranla konuyu %50 daha iyi hatırladıklarını, daha iyi örgütlenmiş özetler yazdıklarını belirtmektedir. Cazassa (1993) Brown ve Day’in 1980 çalışmasından adapte ettiği dört kuralın- atma, birleştirme, seçme ve icat etme- uygulamasıyla gerçekleştirdiği özet yazma becerisinin direk öğretimının öğrencinin kavrayışını artırdığını ve özet yazma sorumluluğunu kademe kademe öğrenciye yüklediğini belirtmiştir. Friend (2000) yapmış olduğu sınıf içi gözlemler ve öğrenci röportajları sırasında, öğrencilerin özet yazma konusunda ciddi sorunlar yaşadığını tespit ederek, özet yazma öğretimi üzerine yapmış olduğu çalışmalar sonucunda, özet yazma becerisinin öğretilebileceğini ve öğrenci başarısına katkı sağladığını göstermiştir.

Bu çalışmanın sonuçları da özet yazma becerisinin öğretilbildiğini ve özet yazma öğretiminin öğrenci başarısına katkı sağladığını göstermektedir. Direk öğretim yöntemi ve BAMSU modeli kullanılarak yapılan özetleme öğretiminin sonucunda deney grupları özetleme stratejilerinin etkin kullanımı bakımından kontrol gruplarına oranla çok daha başarılı olmuşlardır. Özet yazma tekniğinin öğretildiği deney gruplarının notlarında çok büyük bir artış olurken, eğitim almayan kontrol gruplarında anlamlı bir artış gözlenmemiştir. Deney gruplarında sınıf içinde ve dışında yapılan etkinlikler öğrenci başarısını büyük oranda artırmıştır. Özet yazma eğitimi alan öğrenciler, uygun fikir cümlesi yazmayı ve fikir cümlelerini etkili şekilde desteklemeyi, özgün metin yazarına gönderme yapmayı özet yazma eğitimi almayan öğrencilerden çok daha başarılı bir şekilde yapmışlardır. Ayrıca eğitim alan öğrencilerin başarısı, okunan metindeki önemli bilgiyi seçip özet metne dahil etme ve gereksiz bilgiyi eleyerek özet metinde yer vermeme becerisinin öğretilebileceğinin bir kanıtıdır. Arastırma bulguları özetlenecek metin türünün ve metin özelliklerinin öğretilmesinin de başarıda önemli bir etmen olacağını göstermektedir. Özet yazma eğitimi alan öğrenciler, gerekli bağlaçları seçip, özet metinde uygun yerlerde kullanmak bakımından da daha başarılı olmuştur.

Araştırmada uygulanan denel işlemin gruplar arasında anlamlı bir fark yaratacak kadar etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özetleme tekniğinin öğretildiği gruplarda öğrenci başarı düzeyinin yükseldiği bulgusuna dayanılarak birçok önerilerde bulunulabilir: Özet yazma tekniğinin öğretimi öğrenci başarısını büyük ölçüde artırmaktadır. Bu tekniğin öğretimine yazma becerisinin öğretimi içerisinde yer verilmeli. yazma derslerinde özet yazma tekniğinin öğretimi eğitim programına dahil edilmelidir. Özet yazma tekniğinin öğretimi için uygun ders kitapları seçilmeli; şayet bu materyaller mevcut değilse gerekli kaynak ders materyalleri geliştirilmeli ve kullanılmalıdır. Özet yazma tekniğinin öğretimi belli bir süreç gerektirmektedir. Bunun için bu tekniğin öğretimi belli bir süreye yayılıp gerek sınıf içi gerekse sınıf dışı bir takım etkinliklerle desteklenmelidir. Özet yazma tekniği öğretilirken öğretmen öncelikle özet yazmak için gerekli olan ön becerileri (taslak planı hazırlamak. beyin haritası yapmak. farklı yöntemlerle not almak. metindeki önemli ve önemsiz bilgiyi seçmek. kendi sözcükleriyle yazmak. ana fikir cümlesi yazmak. özgün metnin yazarına özet boyunca gönderme yapmak. özetlenecek metin tipine uygun formu ve yapıyı seçerek özet yazmak. özet metindeki cümleler arasında uygun bağlaçlar kullanarak fikir bütünlüğü sağlamak. özet metnin ana fikrini destekleyen etkili cümleler yazmak. özgün metindeki anlamı bozmadan özet metne aktarabilmek. özgün metindeki fikir sırasına uygun başlangıcı. ortası ve sonu birbirine çok iyi şekilde bağlanmış özet metin yazmak. uygun uzunlukta özet metin yazmak) öğrencilerine kazandırmalı ve bu becerilerin kullanımını aktif hale getirmelidir.

Kendi sözcükleriyle yazma (paraphrasing) becerisini geliştirmek için daha uzun bir süre gerekmektedir. Bu becerinin eğitimi daha uzun bir döneme yayılmalı ve daha fazla alıştırmalarla desteklenmelidir. Özet yazma teknikleri öğretilirken öğrencilerin seviyelerine uygun. hali hazırda öğrenmiş oldukları metin tipleri kullanılmalıdır. Önce kısa metinlerle (paragraf) çalışılmalı ve daha sonra daha uzun metinlerin özetlenmesine geçilmelidir. Özet yazma tekniği öğretilirken. öğretmen özet yazma işlemini sınıf içinde adım adım anlatarak. tahtada çözümlenerek. işlemin bütün basamaklarında öğrencilerine hem bilgi vererek. hem de işlemi birebir yaparak bir model oluşturmalıdır.

Yabancı dil öğretimi programlarında özet yazma tekniği okuma ve yazma becerilerini birleştiren değerli bir teknik olup. bu iki becerinin birleştirilmesini sağlamak için etkin şekilde işe koşulabilir. İngilizce öğretmen adaylarına bu becerinin kazandırılması gelecek nesillere de aktarılması bakımından önemlidir. Yabancı dilde özetleme tekniğinin öğrenimi akademik çalışma becerilerini de geliştirdiği için. öğrenciler bu tekniğin faydasını bir çok alanda görebilirler; özetleme tekniğini akademik çalışmalarında etkili şekilde kullanabilirler. Yabancı dilde özetleme tekniğinin öğre-

timi. öğrencilerde fikir bütünlüğünü sağlama ve anlam oluşturma becerisini de beraberinde getirmektedir. Bu beceriyi öğrenciler fikirlerini anlamlı, doğru ve etkili bir şekilde ifade edebilmek için etkin olarak kullanmalıdırlar.

Kaynakça

- Armbruster, B. B., Anderson, T. H., & Ostertag, J. (1987). Does text structure/summarization instruction facilitate learning from expository text?. *Reading Research Quarterly*, 22, 331-346.
- Anderson, V., Hidi, S. ve Babadoğan, C. (1991). Özetlemenin öğrencilere öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24, 587-594.
- Beaugrande, R. (1991). *Linguistic theory: The discourse of fundamental works*. London: Longman
- Brown, A. L., Day, J. D., ve Jones, R. S. (1983). The developments of plans for summarizing text. *Child Development*, 54, 968-979.
- Day, J. D. (1980). *Teaching summarization skills: A comparison of training methods*. Unpublished doctoral dissertation, University of Illinois, Urbana Deneme.
- Selma, D. (2008). *Yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin öğretimi ve başarıya etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eggen, P., ve Kauchak, D. (1992). *Educational psychology: Classroom connections*. New York: Macmillan.
- Garner, R., and McCaleb, J. L. (1985). Effects of text manipulations on quality of written summaries. *Contemporary Educational Psychology*, 10, 139-149.
- Görgeç, İ. (1997). Özetleme ve bilgi haritası oluşturma öğretiminin bilgilendirici bir metni öğrenme ve hatırlama düzeyine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Görgeç, İ. (1999). Özetleme becerisinin öğrencilere öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*, 62, 22-28.
- Hare, V. C., & Borchardt, K. M. (1984). Direct instruction of summarization skills. *Reading Research Quarterly*, 20, 62-78.
- Irwin, J. (1986). *Teaching reading comprehension process*. New Jersey: Prentice Hall.
- Kirkland, M. R., & Saunders, M. A. P. (1991). Maximizing student performance in summary writing: Managing cognitive load. *TESOL Quarterly*, 25, 105-121.
- MEB. (2004). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Türkçe Öğretim Programı Kılavuzu (Taslak)*. Ankara. Milli Eğitim Basımevi
- Presley, M., Johnson, C. J., Symons, S., Jacqueline, A. M., & Kurita, J. A. (1989). Strategies that improve children's memory and comprehension of text. *The Elementary School Journal*, 90, 3-9.

- Saukken (1982). The 13th International Congress of Linguistics. organized under the Auspices of the CIPL.Nippon Toshi Centre.Tokyo.August 29-September 4. promoted by Linguistic Society of Japan
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara Gazi Kitabevi.
- Van Dijk, T. A., ve Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. London: Academic Press.

Ek 1. Sınıf İçinde Uygulamalı Özet Yazma Etkinliği İşlem Basamakları

Araştırmacı ön test olarak kullandığı metni “Home Schooling Isn’t Really School” sınıf içinde BAMSU modelini kullanarak uygulamalı olarak özetlemiş ve öğrencilere model sağlamıştır. Bunun için aşağıdaki yol izlenmiştir:

1. Öğrenciler metni sessizce okumuşlar. varsa bilmedikleri kelimelerin anlamlarını bulmuşlardır.
2. Araştırmacı metni sınıf içinde paragraf paragraf okumuş ve kanıtlayıcı metin öğelerinden olan asıl iddia. yan iddialar. kanıtlar. teminatlar. sebepler. karşı iddialar belirlenmiş ve metinde altları çizilerek isimlendirilmiştir. Bunu yaparken Toulmin 1958 modeli ve tanımları kullanılmıştır.
3. Araştırmacı metinde anlam bakımından öne çıkan kavramları ve bu kavramları destekleyen alt kavramları (asıl iddia. yan iddialar ve deliller) metinden seçip. tahtada bir beyin haritası oluşturup bu kavramları harita içinde. kendi sözcükleriyle ifade etmiştir.
4. Beyin haritası içine yerleştirilen bilgiler özenle seçilip. gerekli eleme yapılmıştır. Araştırmacı metni uygun uzunlukta yazabilmek için. asıl iddiayı direk etkilemeyen ikincil kavramları (örnekleri. karşı iddiaları) ve detay bilgiyi elemiş. asıl iddiayı doğrudan etkileyen yan iddiaları ve kanıtları özet metne dahil etmiştir.
5. Tahtada bir beyin haritası oluşturulup. kavramlar birbirine ilişkilendirildikten sonra. bu kavramlar uygun şekilde bağlamak için gerekli bağlaçların kullanımına dikkat çekilmiştir ve cümleler birbirine bağlanmıştır.
6. Araştırmacı özet metin için uygun bir iddia cümlesi yazmayı öğretmiş. bunu yaparken kendi sözcüklerini kullanarak ve özgün metin yazarına ve kaynağa gönderme yaparak özet metnin iddia cümlesini tahtaya yazmıştır: According to Loraine Flemming in her article “Home Schoding isn’t Really School”. home Schooling may do more harm than good.
7. İddia cümlesi yazıldıktan sonra. yan iddialar ve deliller. kullanılarak iddia cümlesi desteklenmiştir. Yazılan bütün destekleyici cümlelerde özgün metin yazarına gönderme yapılmıştır.
8. Araştırmacı özet metnin örgütlenmesini. özgün metindeki örgütlenmeye paralel geliştirmiş. kavramları aynı sırada sunmuş. özgün metindeki anlamı bozmadan özet metne aktarmaya dikkat etmiştir.
9. Özet yazma işlemi bittikten sonra. tahtadaki özet metin araştırmacı tarafından varsa gerekli düzeltmelerin yapılması.

Ek 2. Dereceli Puanlandırma Ölçeği

Ölçülen Beceriler	EVET	HAYIR
1-Asıl metindeki anlamı bozmadan özet metne aktarma		
2-Özet yazarken ilk cümlede özetlenen metnin iddia cümlesini uygun şekilde ifade etme		
3-Özet boyunca özgün metnin yazarına gönderme yapma		
4-Asıl metindeki yan iddiaları, gerekçe ve delilleri seçip özete dahil etme		
5-Asıl metindeki karşı iddiaları, teminatları, örnekleri ve detay bilgiyi eleterek özet yazma		
6-Özet metni kendi sözcükleriyle yazma		
7-Uygun uzunlukta özet metin yazma		
8-Özet metindeki cümleler arasında gerekli bağlaçları kullanarak fikir bütünlüğünü sağlayabilme		
9-Ana iddiayı yan iddia, gerekçe ve delillerle mantıklı şekilde destekleyebilme		
10-Asıl metindeki fikir sırasına uygun, başlangıcı, ortası ve sonu birbirine çok iyi şekilde bağlanmış mantıklı bir organizasyonu olan özet metin yazma		
Toplam Puan		